

MITOLOGIA CLASICĂ DE LA A LA Z

O ENCICLOPEDIA A
ZEILOR ȘI ZEIȚELOR,
EROILOR ȘI EROINELOR, NIMFELOR,
SPIRITELOR, MONȘTRILOR ȘI LOCURILOR

➤ ANNETTE GIESECKE ➤

ILUSTRAȚII DE
JIM TIERNEY

Traducere din limba engleză de Gabriel Tudor

CUPRINS

Introducere

7

PARTEA I

**ZEI, ZEIȚE,
SPIRITE ȘI NIMFE**

II

PARTEA A II-A

**EROI, EROINE
ȘI OAMENI**

109

PARTEA A III-A

**MONȘTRI, MINUNI ȘI CREATURI
JUMĂTATE OM, JUMĂTATE ANIMAL**

275

PARTEA A IV-A

LOCURI ȘI OBIECTIVE IMPORTANTE

305

Lista zeilor

357

Glosar de surse antice

358

Index

365

P A R T E A

I

Z E I,

Z E I Ţ E,

S P I R I T E

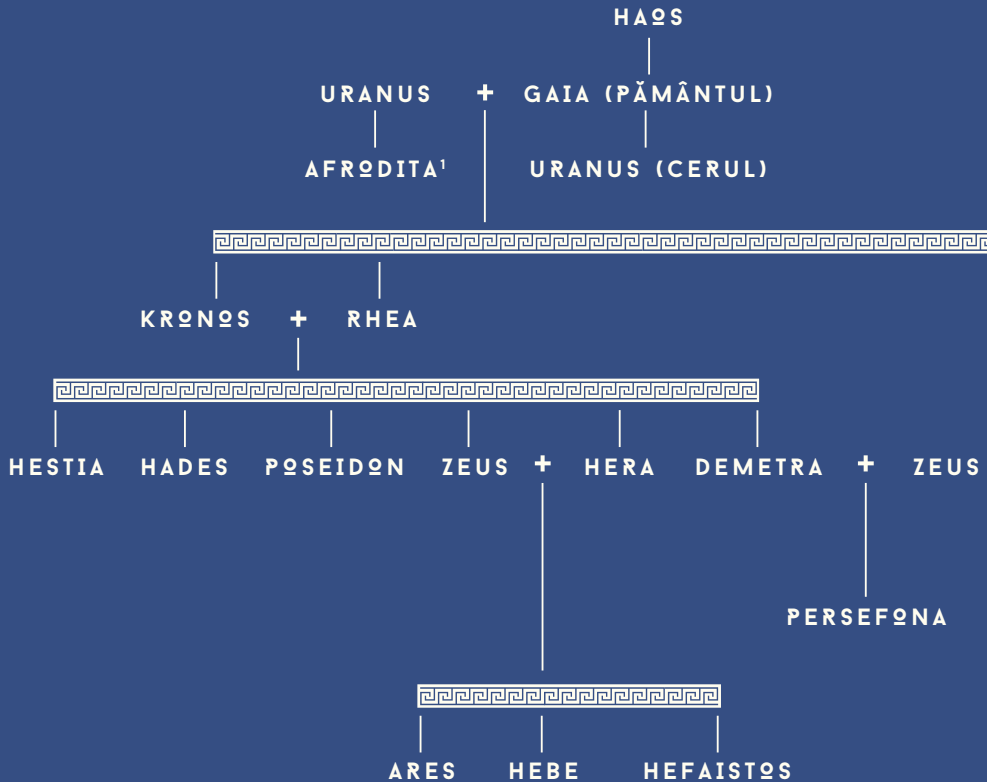
Ş I

N I M F E

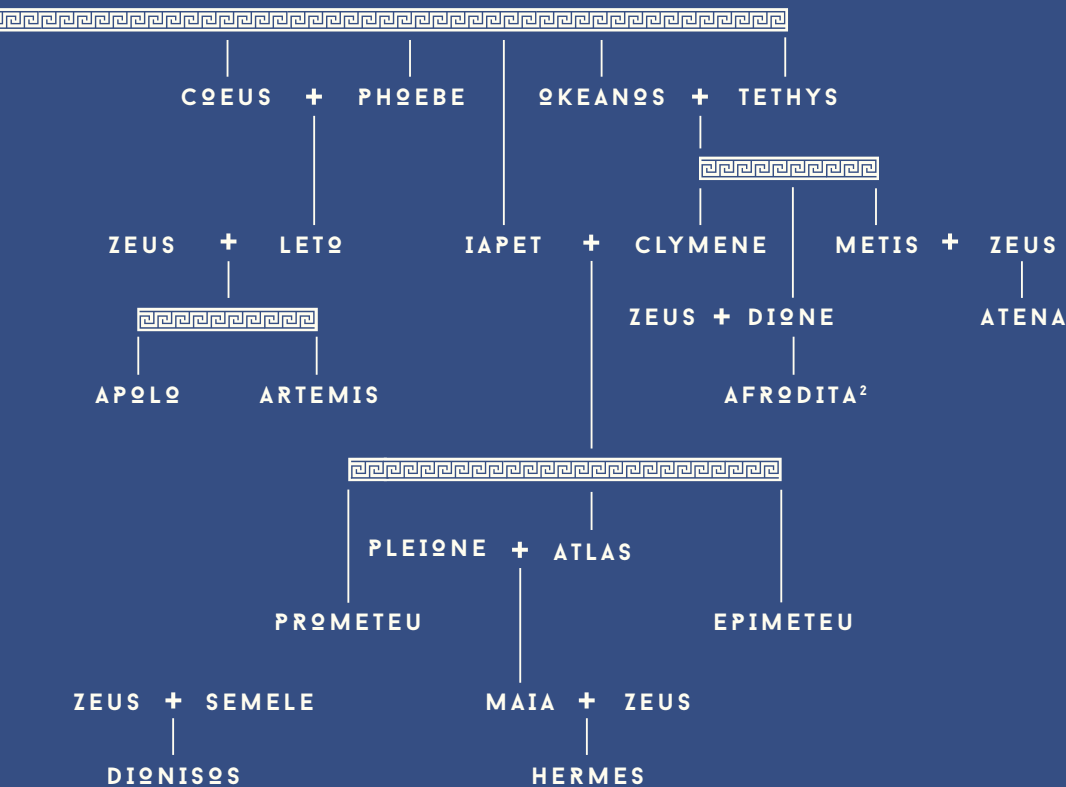
ZEII PRINCIPALI

după Teogonia (Originea zeilor) lui Hesiod

1. Potrivit lui Hesiod, Afrodita s-a născut din spuma mării generată de castrarea lui Uranus.

2. Potrivit lui Homer, Afrodita era fiica lui Zeus și a lui Dione.

ADRASTEIA Nimfa Adrasteia (ortografiată și Adrastea sau Adrastia) locuia în peștera dicteană (de pe muntele Dicte), din insula Creta. Mitograful Apollodoros relatează că, întrucât Kronos își înghițise toți copiii la nașterea lor, spre a evita îndeplinirea unei profetii potrivit căreia el avea să fie răsturnat de la putere de unul dintre propriile lui vlăstare, Rhea, consoarta și sora lui, a plecat pe furiș în Creta, când a simțit că i se apropie sorocul să-l nască pe Zeus, ultimul ei copil făcut cu Kronos. Acolo, Rhea și-a încredințat pruncul abia născut lui Adrasteia și surorii acesteia, Ida, precum și cureților, ființe semidivine, care cântau și își ciocneau armele pentru a ascunde plânsetele copilului.

(Vezi și Cureți, Kronos, Nimfe, Rhea și Zeus.)

AFRODITA Afrodita era zeița greacă a iubirii erotice, a sexualității și a frumuseții. Una dintre cele douăsprezece divinități olimpiciene, ea era asociată cu fertilitatea oamenilor și a animalelor, cu fertilitatea solului și rodnicia plantelor. La romani, a devenit cunoscută sub numele de Venus.

Există două relații despre nașterea zeiței Afrodita. Homer povestește că ea ar fi fost fiica zeiței titanide relativ obscure Dione și a lui Zeus. Poetul Hesiod istorisește o poveste foarte diferită și dramatică despre nașterea ei în *Teogonia* (*Originea zeilor*). Căutând să se răzbune pe tatăl său, Uranus, pentru că o maltrata pe mama sa, Gaia, Kronos și-a castrat părintele, iar organele genitale tăiate ale lui Uranus au căzut din ceruri în mare, făcând ca apele să devină agitate și înspumate. Afrodita a apărut complet dezvoltată din spuma valurilor, reflectând etimologia numelui ei, care înseamnă „darul spumei“. Se spunea că, atunci când Afrodita a pășit pentru prima dată pe țărni, trandafirii au răsărit din nisip, insuflând pământului culoare, iar grațiile i-au oferit ramuri de mirt parfumate pentru a-și ascunde goliciunea. Unii credeau că locul în care s-a petrecut acest eveniment ar fi fost insula Cythera, ceea ce i-a adus zeiței titlul de „Cytherea“ sau „Cythereana“. Alții însă pretindeau că „locul ei de naștere“ ar fi fost insula Cipru, de unde zeița a mai fost numită și „Cipriana“ sau „Cipris“.

Afrodita a fost una dintre cele mai importante divinități din panteonul grec, cultul ei fiind extrem de răspândit în lumea greacă. Dovezile materiale ale cultului ei au fost descoperite în nordul Greciei, în special la Teba; în Atica, atât în orașul Atena, cât și pe teritoriul din jur; și în Megara și Corint. Vestigii au fost găsite, de asemenea, în Peloponez-Sicion, Epidaur, Argos, Arcadia, Elis, în insule, inclusiv în Cipru, Creta și Cythera, în coloniile grecești din Asia Mică și în alte locuri având legături strânse cu Grecia, inclusiv în Sicilia, Italia, Naucratis, în Egipt, și Saguntum, în Spania. Cu toate acestea, s-a bănuțit, încă din Antichitate, că Afrodita n-ar fi fost, de fapt, originară din Grecia. Deși originile zeiței și ale cultului ei nu sunt deloc clare, în general este recunoscut că insula Cipru a jucat

PLANSA I

Afrodita: Zeița fertilității și a dorinței trupești, născută din spuma mării

un rol semnificativ în geneza ei, probabil ca rezultat al fuziunii influențelor grecești cu acelea din Orientul Apropiat. Prin intermediul migrațiilor și al schimburilor comerciale, în timpul Epocii Bronzului (aproximativ 2500–1050 î.H.), Cipru a fost expus la noi forme de cult al fertilității, din Anatolia și Levant: cultele zeitelor Iștar și Astarte, ambele descendente ale zeiței mesopotamiene Inanna. Afrodita a fost, probabil, o sinteză a acestora și, ca atare, a fost adoptată de greci în panteonul divinităților lor. Importanța timpurie a sanctualelor ei, în special ale celor din Cipru și Cythera, a influențat, cu siguranță, poveștile despre nașterea zeiței.

Fiind zeița iubirii și a dorinței trupești, Afrodita nu doar că era răspunzătoare pentru legăturile romantice ale numeroșilor zei și muritori, dar a avut și ea însăși o serie de aventuri amoroase. Afrodita a fost căsătorită cu Hefaiostos, zeul focului și al metalurgiei, dar, în absența acestuia, ea a căutat în mod repetat îmbrățișările lui Ares, zeul războiului. Acestuia i-a născut mai mulți copii: trei băieți – pe Eros, cunoscut de romani sub numele de Amor sau Cupidon, pe Deimos („Frica“); Fobos („Spaima“) – și o fată, Harmonia („Armonia“), care, mai târziu, se va căsători cu Cadmus, regele Tebei. Cu zeul Hermes, ale cărui avansuri le-a respins mult timp, Afrodita l-a avut pe Hermafroditus. După unele relatări, Afrodita ar fi fost, de asemenea, și mama zeului fertilității Priapus, făcut cu zeul Dionisos, precum și a regelui sicilian Erix, provenit din legătura ei cu zeul Poseidon. Printre cei mai cunoscuți iubiți muritori ai zeiței se numără frumosul Adonis, născut din relația incestuoasă dintre prințesa Mirha și tatăl acesteia, regele Cinyras, din Cipru. De remarcat că această relație a fost rezultatul pedepsei pe care Afrodita i-a aplicat-o tinerei prințese, unul dintre cele câteva incidente care demonstrează că darurile zeiței nu au fost întotdeauna o binecuvântare, ci puteau fi, dimpotrivă, o pedeapsă cumplită.

Printre cei pe care zeița i-a ajutat în căutările lor amoroase se numără și eroul Hipomene, care a fost îndrăgostit de Atalanta, cea cu picioare iuți, căreia îi plăcea mult să vâneze; Iason, care a avut atât de mult nevoie de ajutorul vrăjitoarei Medeea pentru a obține Lâna de Aur, și prințul troian Paris. Acesta din urmă i-a dăruit zeiței Afrodita mărul de aur, care i-a adus-o pe frumoasa Elena, ceea ce a dus la izbucnirea Războiului Troian. Pe de altă parte, printre victimele zeiței s-au numărat fiul lui Tezeu, Hipolit, și mama lui vitregă, Fedra, pe care Afrodita a făcut-o să se îndrăgostească, în mod tragic, de el; Tindar, regele din Sparta, ale cărui fiice – cea mai infamă dintre ele fiind Clitemnestra, care și-a ucis soțul, pe Agamemnon, în propria lui baie – i-au trădat pe soții lor; regina cretană Pasifae, care a fost coplesită de poftă trupești pentru un taur; și Femeile din Lemnos, care își ucideau rudele de sex masculin.

În ceea ce privește atributele și simbolurile zeiței Afrodita, acestea includeau plante legate de mitologia ei: trandafirul parfumat și mirtul; mărul, un fruct cărnos

asociat cu dragostea și procrearea, precum și macul (sau anemona), floarea care a răsărit din sângele lui Adonis. În regnul animal, porumbeii, vrăbiile, rândunelele, găștele, lebedele, iepurii, caprele, berbecii, delfinii și chiar broaștele-țeptoase erau considerate animale sacre ale zeiței, unele fiind simboluri ale iubirii sau fertilității, altele fiind asociate cu nașterea ei acvatică.

(*Vezi și* Adonis, Agamemnon, Anchise, Arcadia, Argos, Atalanta, Atena, Cinyras, Cipru, Clitemnestra, Corint, Creta, Cupidon, Dione, Dionisos, Elena, Enea, Fedra, Femeile din Lemnos, Gaia, Grații, Harmonia, Hefaistos, Hermes, Hipolit, Hipomene, Kronos, Medeea, Megara, Mirha, Olimp, Paris, Priapus, Teba, Tezeu, Tindar, Titani, Troia, Uranus *și* Zeus.)

AGLAI A Aglaia (sau Aglaea), al cărei nume înseamnă „Strălucitoarea“ sau „Sclipitoarea“, era una dintre cele trei (sau mai multe) kharite („grații“), considerate în general fiicele lui Zeus și întruchipări ale frumuseții, bucuriei și grației. Aglaia (sau Aglaea) a fost cea mai tânără dintre cele trei kharite și, potrivit poezilor greci Hesiod și Pindar, a fost căsătorită cu zeul Hefaistos. Această Aglaia nu este însă aceeași cu Aglaia cea muritoare, care a fost mama gemenilor Acrisiu și Proetus.

(*Vezi și* Acrisiu, Aglaia [eroină], Grații, Hefaistos *și* Zeus.)

AHELOU Ahelou era un râu și, în același timp, zeul acelui râu, unul dintre cele mai lungi și cu cel mai mare debit din Grecia. Deși, pe de o parte, era asociat cu un anumit râu, acest zeu putea fi invocat și atunci când se făcea referire la râuri (și la zeii lor), în general. Cu alte cuvinte, el putea fi invocat ca zeu al tuturor râurilor. Potrivit poetului grec Hesiod, Ahelou, alături de o serie de alte râuri, era fiul zeilor primordialii, titanul Okeanos și titanida Tethys. Dintre propriii săi copii făceau parte sirenele, cu voce frumoasă, dar monstruoase, ca și mai multe nimfe, despre care se spunea că își luau apele de la el. Printre acestea din urmă se numărau Kastalia, spiritul Izvorului Kastalian de lângă Delfi, sacru pentru muze, și Pirene, spiritul izvorului cu același nume din Corint, ale cărui ape au tâșnit dintr-o stâncă lovită cu copita de calul Pegas.

Poate că Ahelou este cunoscut mai ales pentru implicarea sa în povestea eroului Heracles, care s-a luptat cu el pentru mâna lui Deianeira, fiica lui Oeneus, regele din Calydon. Deși Ahelou s-a preschimbat mai întâi în șarpe și apoi în taur, Heracles l-a învins totuși și i-a rupt unul dintre coarne. Conform poetului roman Ovidiu, acest corn a devenit Cornul Abundenței, căci nimfele numite naiade l-au luat și l-au umplut cu fructe și flori, belșugul pământului făcut posibil de apele lui Ahelou. Potrivit unei tradiții alternative, Heracles i-ar fi înapoiat cornul lui Ahelou, iar acesta, în schimb, i-a oferit cornul caprei Amalteia, o

capră care l-a hrănit cu laptele ei pe pruncul Zeus, acest corn devenind Cornul Abundenței.

(*Vezi și* Ahelou [Ioc], Calydon, Corint, Deianeira, Delfi, Izvorul Kastalian, Muze, Naiade, Nimfe, Oeneus, Okeanos, Pirene, Sirene, Titani și Zeus.)

AIDOS Aidos era personificarea feminină a grecescului *aidos*, care desemna modestia, rușinea, admirația și respectul pentru ceilalți. Poetul Pindar o consideră fiică a titanului Prometeu și sursa bucuriei și a vitejeiei. În descrierea pe care o face declinului omenirii de la o virtuoasă „rasă de aur”, la una de fier, înclinată către tot felul de vicii, poetul Hesiod scrie că epoca oamenilor din rasa de fier va fi marcată de plecarea în zbor a lui Aidos și Nemesis de pe Pământ, pentru ca acestea să locuiască, în schimb, alături de zeii nemuritori. În consecință, nouă, oamenilor, ne-au fost lăsate doar tristețea amară, iar răul nu va avea niciodată leac.

(*Vezi și* Nemesis, Prometeu și Titani.)

ALECTO Alecto (sau Allecto), „Necruțătoarea”, era una dintre erinii sau furiilor, cum erau cunoscute la romani. Ea a jucat un rol semnificativ în epopeea lui Virgiliu, *Eneida*, unde este descrisă ca o locuitoare a Lumii Subpământene, „născută din Noapte”, care-și putea schimba înfățișarea, instiga la violență și la războaie și era o creatură atât de groaznică, încât era urâtă până și de propriul său tată, Hades (sau Pluto). Din porunca furioasei Iunona, ea a făcut-o pe regina Amata să izburnească într-o criză de furie și să incite populația din orașul italic Laurentum la război împotriva lui Enea și a cetei lui de troieni, care sosiseră recent în Italia. Amata era deja mâniașă că soțul ei, Latinus, dorea să o dea pe fiica lor, Lavinia, de soție lui Enea, și nu lui Turnus, prințul rutulilor italici; regina s-a infuriat și mai mult când Alecto i-a strecurat un șarpe în sân. Alecto l-a tratat în același fel și pe Turnus, căruia i-a dat foc, aruncând în el cu un lemn aprins. Ca urmare, Turnus l-a atacat pe Latinus. Alecto i-a incitat și pe câinii lui Ascaniu, fiul lui Enea, să urmărească frenetic un superb cerb, care era animalul de companie al fecioarei Silvia; când Ascaniu a ucis cerbul, Silvia i-a ridicat pe fermierii din regiune împotriva italicilor, însuși Alecto trâmbițând chemarea la arme.

(*Vezi și* Amata, Ascaniu, Enea, Erinii, Furiile, Iunona, Latinus, Lavinia, Lumea Subpământeană, Pluto, Rutuli și Turnus.)

ALFEU Alfeu (sau Alfeius) a fost atât râul cu același nume, cât și zeul acestui râu, pe care l-a personificat. Alfeu, cel mai lung și mai mare râu din Peloponez, curge prin Arcadia și Elis. Ca personaj mitologic, Alfeu este cunoscut mai ales

pentru urmărirea nimfei Aretusa, din Arcadia până în Sicilia, unde aceasta a fugit, ieşind acolo sub forma unui izvor care îi poartă numele.

(*Vezi şi Alfeu [râu], Arcadia, Aretusa şi Sicilia.*)

AMFITRITA Amfitrita era o zeiţă marină, al cărei nume era adesea folosit ca omonim pentru mare. Se spunea că era fiica lui Tethys şi a râului Okeanos (adică oceanidă), sau nereidă – fiică a zeului mării Nereus şi a oceanidei Doris. Mitograful Apollodorus scrie că Poseidon ar fi luat-o în căsătorie şi ea i-a născut atât pe zeul marin Triton, cât şi pe Rhodos, o personificare a insulei Rodos, important centru de venerare a Soarelui. Potrivit mitografului Hyginus, Amfitrita nu a devenit de bunăvoie consoarta lui Poseidon, ci a fugit de zeul care o urmărea, fiind adăpostită de Atlas. Poseidon l-a trimis pe un anume Delfinus pentru a-i susţine cauza, misiune pe care acesta şi-a îndeplinit-o atât de eficient, încât zeul l-a răsplătit, transformându-l într-o stea. Geograful şi călătorul Pausanias descrie o pictură din Theseion (sanctuarul lui Tezeu din Atena), care înfăţişa un episod din viaţa regelui atenian Tezeu: regele Minos al Cretei l-a provocat pe Tezeu să dovedească faptul că era fiul lui Poseidon şi şi-a aruncat inelul cu sigiliu în mare, în speranţa că Tezeu nu-l va putea recupera din adâncuri. Dar Tezeu a găsit inelul şi a ieşit din valuri purtând pe cap o coroană de aur dăruită de Amfitrita, o dovadă în plus a originii sale divine. Potrivit unei surse postclasice târzii, din secolul al XII-lea, scriitorul bizantin Ioannes Tzetzes, Amfitrita a fost cea care a transformat-o, din gelozie, pe cândva frumoasa fecioară Scila într-un monstru, din cauza interesului manifestat de Poseidon faţă de aceasta.

(*Vezi şi Atena, Atlas, Minos, Nereide, Nereus, Oceanide, Okeanos, Poseidon, Scila, Tezeu şi Triton.*)

AMMON Ammon era denumirea greacă a lui Amun, zeul principal al egiptenilor, zeu al Soarelui, precum şi zeu creator şi al fertilităţii. În calitate de rege al zeilor, Ammon a fost identificat cu Zeus, fiind cunoscut sub numele de Zeus Ammon. Cefeu, tatăl printesei Andromeda, a consultat oracolul lui Ammon din Libia înainte de a-şi oferi fiica drept sacrificiu monstrului marin care teroriza regatul lui din Etiopia. Se spunea că acelaşi oracol l-ar fi declarat pe Alexandru cel Mare drept fiu al lui Zeus. În ceea ce priveşte înfăţişarea sa fizică, Zeus Ammon era reprezentat ca un bărbat matur, bărbos, la fel ca Zeus, dar având coarnele de berbec ale lui Ammon.

(*Vezi şi Andromeda, Cefeu, Etiopia şi Zeus.*)

ANTEROS Anteros, „Iubirea reciprocă“, era zeul iubirii împărtăşite şi, în consecinţă, îi pedepsea şi pe cei care dispreţuiau dragostea şi răzbuna dragostea

neîmpărtașită. Anteros, la fel ca și fratele și tovarășul său Cupidon (sau Eros), era numit atât fiul lui Venus, singură, sau, alternativ, al lui Venus și Marte.

(*Vezi și Cupidon și Marte.*)

APOLO Apolo era zeul grec al profetiei, al vindecării, al tirului cu arcul, al muzicii și poeziei. Până în secolul al V-lea î.H., el a fost asimilat și cu zeul soarelui, Helios, ale cărui funcții și le-a asumat. Deși Apolo a fost unul dintre cei mai importanți zei și avea un rol bine stabilit în epoca lui Homer și Hesiod (începând cu secolul al VIII-lea î.H.), originile sale sunt obscure. Printre numeroasele sale nume și titluri de cult s-au numărat Phoibos, „Luminosul“, un nume care nu este prea bine înțeles; Hekebolos, „Cel care lovește de la distanță“, care subliniază rolul său de zeu-arcas, Pitianul, o aluzie la uciderea monstruosului Piton; Hiator, „Vindecătorul“; Musagetes, „Conducătorul muzelor“, un titlu care subliniază legăturile sale strânse cu muzele, precum și Dafneforos, „Purtătorul de laur“, o referire la laur sau dafin, plantă care, în cultul său, era considerată sacră. Apolo era venerat în toată Grecia, dar sanctuarul său de la Delfi, unde se afla cel mai important oracol al său, precum și cel de pe insula Delos erau cele mai însemnate.

Fiind unul dintre cei doisprezece zei olimpici greci, el era fiul lui Zeus și al zeiței Leto, din a doua generație de titani. Artemis, zeița fiarelor sălbatice și a vânătoriei, era sora lui geamănă. Apolo și Artemis (dar, după unele relatări, doar Apolo) s-ar fi născut pe insula Delos, mama lor strângând în brațe, în timpul nașterii, un palmier. Cu toate acestea, nu Leto a fost cea care l-a îngrijit pe micuțul Apolo, ci zeița Themis, care l-a hrănit cu ambrozie și nectar. Potrivit așa-numitelor *Immuri homerice*, compuse în onoarea sa, Apolo și-a stabilit Oracolul la Delfi după ce l-a ucis pe șarpele Piton, care locuia acolo. Zeul a avut multe iubite și numeroși copii. Cele care i-au respins avansurile au fost nimfa Dafne și prințesa troiană Cassandra. Pentru a scăpa de el, Dafne s-a transformat într-un arbore de laur, dar zeul i-a rămas devotat, desemnând laurul ca fiind o plantă sacră. În ceea ce o privește pe Cassandra, acesteia, în schimbul acceptării afecțiunii zeului, i s-a oferit darul profetiei, dar, când tânăra l-a respins, el a blestemat-o să poată prezice viitorul, dar să nu fie crezută de nimeni. Cei mai cunoscuți copii ai săi au fost Asklepios, pe care l-a învățat arta vindecării, precum și barzii divini Orfeu și Linus. Așa cum era obișnuit în lumea greacă antică, Apolo a avut interese amoroase atât în rândul bărbaților, cât și al femeilor, legăturile sale cele mai cunoscute fiind cele cu Hiacint, pe care l-a ucis accidental cu un disc, și cu Ciparis, care s-a topit de durere din cauza morții cerbului său iubit. Apolo i-a permis lui Ciparis să jelească pentru totdeauna, transformându-l într-un chiparos, copacul doliului la vechii greci. Pe locul unde Hiacint a murit, a crescut floarea care, ulterior, îi va purta numele (care mai este numită și zambilă). Printre cei care au provocat mânia lui Apolo s-au numărat satirii Marsias

